

ÇOCUK İSTİSMAR VE İHMALİNE BÜTÜNCÜL BİR YAKLAŞIM İÇİN BİR ADIM

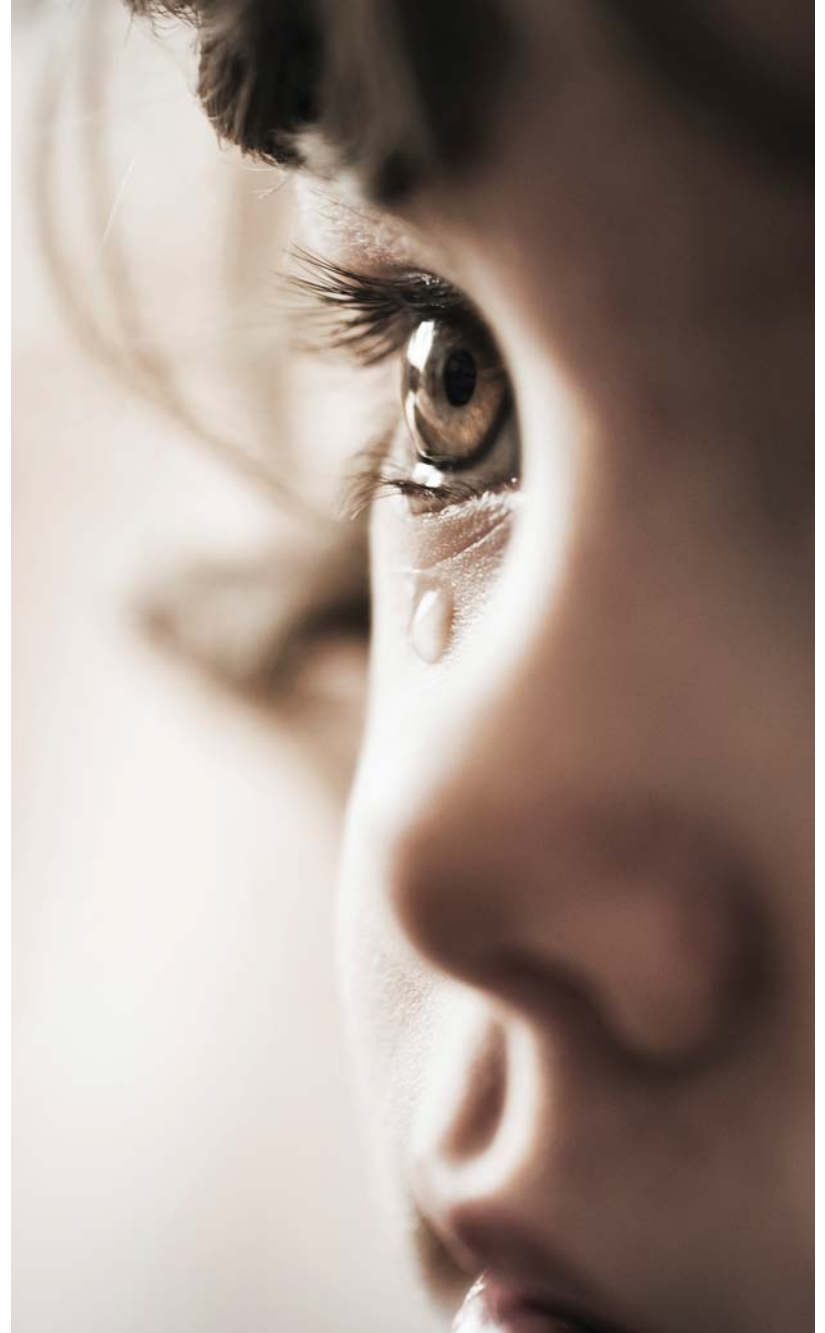
Doç. Dr. M. Rita KRESPI

Khas öğretim üyesi

Prof. Dr. Tolga DAĞLI

Marmara Üniversitesi öğretim üyesi

1. Uluslararası Çocuk Koruma Kongresi, geçtiğimiz 23-25 Ekim'de farklı meslek alanlarından katılımcılarla çocukların korunmasıyla ilgili konuları derinlemesine inceleyerek bu alanda bütüncül ve işlevsel bir model oluşturmak ve kongre çıktılarının toplumda bir farkındalık ve duyarlılık yaratması için düzenlendi. Kadir Has Üniversitesi bu kongrenin ev sahipliğini üstlendi.

Dünya Sağlık Örgütü, çocuk istismarı ve ihmali; “çocuğun sağlığına, yaşamına, gelişimine ve değerine zarar veren fiziksel ve/veya duygusal olumsuz davranışlar, cinsel istismarı ve ticari çıkar için çocuğun kullanılmasını içeren davranışlar” olarak tanımlamaktadır.

İlk çocuk istismarı vakası yaklaşık 2 bin yıl öncesine, antik Mısır dönemine dayanıyor. Türkiye’de 1990 yıllarına dek “Türkiye’de çocuk istismarı ve ihmali diye bir sorun yoktur” düşüncesi yaygın iken, çocuk şiddeti kavramı 1995 Martı’nda 8 yaşındaki Selma’nın dramıyla Türkiye kamuoyunun gündemine girdi. Küçük kız, ailesinden gördüğü işkencenin mahkeme kararıyla onaylanmış olmasına rağmen, ailesine teslim edildi ve bundan yalnızca 4 ay sonra aynı nedenle yaşamını yitirdi. Türkiye kamuoyu “çocuk işkencesiyle” hele ki aile içindeki çocuk işkencesiyle ilk kez bu kadar açık yüzleşti. Küçük Selma, çocuk ihmal ve istismarının ne ilk örneğiydi ne de sonuncusu oldu. Ancak bu tarihten itibaren alandaki profesyoneller yani doktorlar, psikologlar, sosyal hizmet uzmanları, avukatlar, adli merci çalışanları ve diğer uzmanlar çocuk ihmal ve istismarını önleme konusunda adımlar atmaya başladılar. (*Çokmed*)

A.B.D.’de 2005-2006 yıllarında en az 1,25 milyon çocuk, 2008’de ise 772,000 çocuk istismara uğramış. Uluslararası Çocuk İstismarı ve İhmali Önleme Derneği çocuk istismarını deneyimlenip deneyimlenmediğini belirlemeye yönelik bir tarama aracı geliştirmiştir. Türkiye’de son yıllarda bu tarama aracını kullanarak üç ilde 7540 çocuk üzerinde yapılan çalışmaya göre katılımcıların % 42 ila 70’nin olumsuz çocukluk çağı deneyimlerine maruz kaldığı görülmüştür. (*Zeynep Sofuoğlu ve ark.*) Psikolojik olumsuz çocukluk çağı deneyimleri, kırsala göre şehirde yaşayanlarda, ihmal kızlarda ve fiziksel olumsuz çocukluk çağı deneyimleri erkeklerde daha yüksek oranda saptanmıştır. Olumsuz çocukluk çağı deneyimleri sıklığı, deneyim türü fark etmeksizin, çocuğun yaşına bağlı doğru orantı olarak artmıştır. Bu sonuç Türkiye’de olumsuz çocukluk çağı deneyimlerinin çok önemli bir halk sağlığı sorunu olduğuna ve yetişkinlik döneminde bir sağlık riski taşıyabileceğine işaret etmektedir. Nitekim erken dönemde, çocuklukta yaşanan istismar; depresyon, kaygı, yeme, uyku ve dikkat bozukluklarının yanında özgüven eksikliği, hiçbir işe yaramama duygusu, içe kapanıklık, kendini suçlama ve güven sorunu gibi sıkıntılarla kendini gösteriyor. Uzun dönemde de olumsuz cinsel tutum ve davranışlara ve yakın ilişkilerde ciddi sorunlara yol açabiliyor. Bununla kalmayıp çocuklukta yaşanan istismarın izlerini obezite, kalp rahatsızlıkları, kanser, sık hastane ziyaretleri gibi sağlıkla ilgili alanlarda da görebiliyoruz.

Türkiye çocukların korunmasına önem veren ülkelerden biri. Nitekim Anayasa, Çocuk Koruma Kanunu ve Medeni Kanun’da çocuğun yüksek yararının gözetildiği görülmekte. Medeni

Kanunu’nun 346. maddesinde “Çocuğun menfaati ve gelişmesi tehlikeye düştüğü takdirde, ana ve baba duruma çare bulamaz veya buna gücü yetmezse hakim, çocuğun korunması için uygun önlemleri alır” vurgusu yapılmaktadır. Medeni Kanununun 347. maddesinde de “Çocuğun bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede bulunur veya çocuk manen terk edilmiş halde kalırsa hakim, çocuğu ana ve babadan alarak bir aile veya bir kuruma yerleştirebilir” ifadesi yer almaktadır. Türk Ceza Yasasının birçok maddesinde de çocuk istismarı konusu ele alınmış durumda. Çocuklara yönelik olarak işlenen suçlarda cezaların arttırıldığı, çocuklara verilecek cezaların ise indirildiği görülmekte. Türkiye çocuk istismarı ile ilgili birçok sözleşmeye imza atmış durumda. Örneğin; Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. 1989 yılında Birleşmiş Milletlerce kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 19. Maddesi ve 2013 Aralık ayında TBMM’nin kabul ettiği Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi çocuk istismarını önlemede dönüm noktaları olarak sayılıyor.

2006 yılından başlayarak Türkiye’de 9 üniversitede “Çocuk Koruma Uygulama ve Araştırma Merkezleri” kuruldu. Şiddet ve istismar şüphesiyle mahkemeler, savcılık, emniyet, sağlık çalışanları, öğretmenler ve bireyler tarafından yönlendirilen çocukların durumları bu merkezler bünyesinde kurulan hastane temelli birimlerde incelenmekte ve kendilerine destek olunmaktadır. Merkezlerde hukuki destek dahil olacak şekilde, şiddet mağduru çocukların tıbbi, psikolojik ve sosyal durum ve gereksinimleri çocuğun yüksek yararı gözetilerek bütüncül yaklaşımla değerlendirilmektedir. Ayrıca Sağlık Bakanlığı’nın, cinsel istismara maruz kalmış çocukların ilk değerlendirmelerini yapmak ve korunmasını sağlamak amacıyla kurduğu Çocuk İzlem Merkezleri dört yıldır 18 ilde faaliyet göstermekte.

Çocuk istismarı olaylarına son zamanlarda medyada sıkça rastlanmakta. Medyada, özellikle sosyal medyada çocuk istismarı dile getirilmeye, tartışılmaya başlandı. Çocuk İzlem Merkezleri’ne ve Üniversite Çocuk Koruma Merkezleri’ne başvurular artmaya başladı. Ancak daha yolumuz uzun. Artık toplumumuzun bütün kesimlerinde çocukların istismara uğrayabileceğini kabul etmek, bu konuda doğru bilinen birçok yanlışlarımızın olduğunun özellikle bütün çocukların istismara açık olduğunun farkına varmak gerekmekte. “Bizim toplumda yoktur”, “Bizim aile çok saygındır, bizim ailede böyle bir şey olmaz.”, “Yasaktır, söylenmez, konuşulmaz”, “Aman uzak duralım, başımıza birşey gelebilir.” gibi düşüncelerle yüzleşmek gerekmekte.

Bu derece derin izler bırakan çocuklukta yaşanan istismardan kimler etkileniyor? Kim bu durumu iyileştirebilir? Hepimiz etkileniyoruz, bu durumu düzeltmede hepimize düşen görevler

var. Toplumsal bir olay karşısında bazılarımız bununla yüzleşir bazılarımız ise onun bize yansıttığı durum ve değerleri reddetme çabası içine gireriz. Her çocuk bir nesle doğar. Herhangi bir nesil içinde sağlıklı bir toplumun ana kaynağı çocuklardır. Dünyaya gelişimizin zamanlaması, içine doğduğumuz kültürü, aileyi ve ebeveynlerimizi nasıl deneyimleyeceğimizi, ne tür değer yargılarına sahip olacağımızı ve çocuk istismarı gibi olaylara vereceğimiz tepkileri önemli ölçüde belirler. Nesil çalışmaları, bireylerin onlarla beraber büyüyen akranları ile ortak deneyimledikleri olayların etkisinin o yaş grubunu benzer bir grup haline nasıl getirdiğini inceler. Bu ortak deneyimler onların birbirleriyle tutarlı davranışlar göstermelerine sebep olacaktır. Aynı zamanda bu ortak deneyimler aile oluşturma zamanlaması ve ebeveynlik tutumları gibi konularda da etkilerini göstereceklerdir. Bu şekilde bir çocuğun kardeşiyle, akranlarıyla olan ilişkisi, çocuğuyla olan ilişkisine dönüşebilir. Çocuk istismarı bağlamında benzer ilişki örüntüleri nesilden nesile aktarılabilir. Sonuçta her çocuk istismara uğrayabilir, herkes bir çocuğu istismar edebilir. Bir istismar döngüsü başladığı zaman hem mağdur olan, hem mağdur eden mağdur olabilir. Tüm bir nesil mağdur olabilir. Bu durumda çocuk istismarının deneyimleyen ve/veya gözlemleyen neslin gelecek nesli bilinçli bir şekilde yetiştirilebilmesi için eğitilmesi ve yeni bir davranış örüntüsü geliştirmesi gerekebilir.

1. Uluslararası Çocuk Koruma Kongresi, geçtiğimiz 23-25 Ekim'de farklı meslek alanlarından katılımcılarla çocukların korunmasıyla ilgili konuları derinlemesine inceleyerek bu alanda bütüncül ve işlevsel bir model oluşturmak ve kongre çıktılarının toplumda bir farkındalık ve duyarlılık yaratması için düzenlendi. Kadir Has Üniversitesi bu kongrenin ev sahipliğini üstlendi. Kongre; Marmara Üniversitesi Çocuk Koruma Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin (MAÇOK) yürütücülüğünde, Çocuk Koruma Merkezlerini Destekleme Derneği (ÇOKMED), Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği (ÇİÖDER), Kadir Has Üniversitesi, UNICEF ve IOWA Üniversitesi Çocuk Hastanesi birlikteliğinde gerçekleştirildi. Farklı oturumlarda çocukları koruma konusunda Türkiye'deki son duruma odaklanıldı ve mevcut durumu iyileştirmek için bir takım öneriler geliştirdi. Kongre kapsamında tartışılan konular ve geliştirilen öneriler bir bildirge şeklinde kongre web sayfasında ve Türkiye Klinikleri Adli Tıp Dergisi'nde yayımlandı. Tartışılan konular ve geliştirilen öneriler aşağıda özetlenmiştir.

Kongre kapsamında çocuk istismarı ve ihmaline aile içi şiddet, suça yönelmenin kuşaklararası aktarımı, elverişsiz okul ortamı dahil olmak üzere farklı faktörlerin etken olduğu üzerine duruldu. Türkiye'de kültürel çocuk algısının sorunlu oluşundan dolayı Türkiye'de medyanın mağdur olan veya suça sürüklenen çocukları damgaladığı ve abartılı anlatılarla haberleştirildiği vurgulandı.

Türkiye'de önlenemez çocuk ölümlerinde bir düşüş görülmekle birlikte arzulan düzeyde olmadığı kongrede vurgulanan diğer bir konu oldu. Son yıllarda Türkiye'de çocuk cinayet ve intiharlarının artmakta olduğu, genç kızların intiharlarında töre, istismar, ataerkil namus kavramı ile ilişkili ortaya çıkan psikolojik travmaların etken olduğu vurgulandı.

Kongrede etkin bir çocuk koruma sistemi için bazı değişikliklerin yapılmasının gerekli olduğu tartışıldı. Suça sürüklenen çocukların yargılanma sürecinde çocukların kişilik, ailevi ve sosyal çevre özelliklerini dikkate alan etkin bir yargılama dışı sistem oluşturulması gerekliliği tartışıldı. Yeterli kurum ve uzman personel istihdamının bu sisteme katkısı yanında bunun çocuğun yeniden suça sürüklenme riskini azaltacağı düşünüldü. Çocukların cinsel istismarı ile ilgili 6545 Sayılı Kanunla yapılan değişiklikler, cezaları arttırma ve kapsamı genişletme açısından yararlı olsa da çocukların korunması ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması açısından çalışmaların devam etmesi gerekliliği vurgulandı. Bunun için yasa yapıcılarının ve alan uygulayıcılarının birlikte yasal değişiklikleri gözden geçirmesi önerildi.

Öneriler kapsamında, çocuklara yönelik herhangi bir istismarın önlenmesi toplumun her bireyinin sorumluluğu olduğu ve çocukları istismardan korumak için çocukların yüksek yararı doğrultusunda işletilen etkin bir sistemin farklı meslekleri, kurumları ve aileleri kapsayan önleyici, destekleyici ve tedavi edici hizmetleri içermesi gerektiği vurgulandı. Bu hizmetlerin yalnızca istismara uğrayan çocuk ve ailesine yönelik değil, istismar eden kişilerle de yönelik olması önerildi. Buna bağlı olarak, kongrede ayrıca çocuk koruma merkezlerinin sayısının artırılması ve çocuk yararına daha verimli ve etkin bir çalışma ortamı yaratmak için çocukları koruma merkezlerinin çocuk izlem merkezleriyle işbirliği içinde olması gerekliliği vurgulandı.

Ailelerin kendi oluşum süreçlerine ve içinde buldukları kültüre yabancılaşmaksızın, çocukların gelişimsel düzeylerine uygun sorumluluklar üstlendiği bir yapılanma içine girmelerinin çocukları istismardan koruma adına önemli bir adım olduğu vurgulandı. Buna bağlı olarak kongre kapsamında erken yaşta yapılan evliliklerin ve "çocuk gelinler" sorununun çocukları fiziksel, psikolojik ve sosyal yönden olumsuz yönde etkilediği vurgulandı. Bu durum kız çocuklarının sağlık, eğitim, çalışma haklarını elinden almakla birlikte, öz güven eksikliği ve sosyal etkinliklerden ve akranlardan uzaklaşmaya yol açtığı tartışıldı.

Kongre toplumda çocuk istismarı konusunda farkındalığı arttırabilecek önemli bir adım. Ancak daha yolumuz uzun. Sağlıklı bir toplum için herkes üzerine düşeni yapmalı. Haydi herkes iş başına.